

Проблема готовності майбутнього викладача до використання засобів адаптивної фізичної культури в педагогічній теорії й практиці

Луцький інститут розвитку людини Університету “Україна” (м. Луцьк)

Постановка наукової проблеми та аналіз останніх досліджень. Відповідно до правових і державних документів головним завданням вищого навчального закладу є задоволення проблем особистості в інтелектуальному, культурному та моральному розвитку, отриманні вищої освіти й кваліфікації в обраній галузі професійної діяльності. Концептуальні положення щодо змісту та організації вищої освіти ґрунтуються на положеннях Законів України “Про освіту” (1991), “Про вищу освіту” (2001), Державної національної програми “Освіта” (“Україна ХХІ століття”) (1992), Національної доктрини розвитку освіти (2002). Закони України “Про фізичну культуру і спорт” (1993 р.), Цільова комплексна програма “Фізичне виховання – здоров’я нації” (1998), Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту (2004) дають змогу переосмислити цінності фізичної культури студентів, у новому аспекті розглянути її освітні, виховні й оздоровчі функції. Перспектива входження України в європейський освітній простір спрямовує модернізацію системи вищої освіти у всіх напрямках Болонського процесу (“Болонська декларація”, 1999) на підвищення якості освітніх послуг, оновлення змісту та форм організації навчально-виховного процесу. Реалізація стратегічних завдань щодо професійної підготовки майбутніх викладачів вимагає нових підходів до переходу кількісних показників її рівня в якісні.

В енциклопедії професійної освіти поняття “професійна підготовка” визначається як сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, здібностей, трудового досвіду й норм поведінки, що забезпечує можливість успішної роботи з певної професії. Сучасні науковці розглядають професійну підготовку майбутнього фахівця з позиції суб’єкта пізнавальної та навчально-професійної діяльності, здатного цілеспрямовано регулювати власні дії.

Таке поняття, як “адаптивна фізична культура”, широко використовується в науково-методичній літературі з фізичного виховання. Термін “адаптивність” є ключовим в адаптивній фізичній культурі, що інтенсивно розвивається в Україні останнім часом як самостійна галузь науки.

І. І. Бойко наголошує, що з урахуванням психологічного аспекту поняття адаптації доцільно трактувати як своєрідний вид діяльності – адаптивної діяльності. Таке розуміння поняття адаптації збігається з попередньою точкою зору, оскільки діяльність передбачає активну взаємодію живої істоти з довкіллям [3].

В окремих випадках, навіть без уточнення особливостей адаптації, цей термін ототожнюється з діяльністю людини. Так, Н. А. Агаджанян, розглядаючи поняття “адаптація” як універсальне явище, Використовує ідентичну термінологію – адаптація як пристосувальна діяльність [1].

Отже, адаптація – невід’ємна категорія фізичного виховання та спортивної діяльності людини, де фізичні навантаження виступають чинником зовнішнього середовища, що вимагає активізації пристосувальних механізмів людини. До того ж адаптація є міждисциплінарним терміном, який широко використовується у фізіологічній, валеологічній, психологічній, біохімічній, соціологічній, педагогічній науках, що комплексно досліджують проблеми фізичної культури та спорту й не дотримуються єдиного підходу щодо використання спеціальної термінології в процесі розгляду питань адаптації людини.

Завдання дослідження – обґрунтувати умови, що впливають на ефективність процесу формування готовності майбутніх викладачів щодо використання засобів адаптивної фізичної культури.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Сьогодні людина, її культура, освіта, науковий розвиток, здоров’я, особистісні риси розглядаються не тільки як засоби, інструмент тієї чи іншої діяльності щодо перетворення природи й суспільства, але й, передусім, як мета, результат цих перетворень та існування самого суспільства. Це обумовлено зміною парадигми розвитку суспільства, яке мало великий вплив у нашій країні протягом десятиріч на нову концептуальну систему поглядів, відповідно до якої саме людина з усіма її унікальними властивостями та особливостями створює центр теоретичного осмислення соціальних явищ. Зі свого боку, така переоцінка ролі особистості в розвитку суспільства пов’язана з численними процесами гуманізації, демократизації, лібералізації, збільшення гласності.

Саме ці процеси виявили одну із найбільш складних проблем сучасності – проблему інвалідності, привернули до неї увагу широких верств населення нашої країни, уключаючи політиків, учених, громадських діячів, працівників середньої й вищої школи.

Проблема інвалідності – це проблема світового масштабу, що існує у всіх країнах незалежно від рівня їхнього економічного розвитку.

У декларації ООН про права інвалідів наголошується, що “інваліди мають невід’ємне право на людське достоїнство незалежно від походження, характеру та серйозності каліцтва мають громадянські і політичні права, право на економічне та соціальне забезпечення, на медичне, психічне або ж функціональне лікування, на відновлення здоров'я та положення в суспільстві, на освіту, професійну підготовку і поновлення працездатності; на допомогу, консультації, на послуги з працевлаштування та інші види обслуговування, які дозволяють їм максимально проявити свої можливості і здібності, а також прискорять процес їх соціальної інтеграції та реінтеграції” [4, 44].

Останніми десятиріччями в суспільній свідомості особливого значення набуває процес поступової зміни ставлення до проблеми інвалідності. Відбувається зміщення акценту з підкреслення обмеженості можливостей інвалідів до усвідомлення необхідності використання й збільшення наявного значного потенціалу для максимального вияву індивідуальних можливостей цих людей. За даними вітчизняних і зарубіжних фахівців, понад 3 % населення планети й близько 10 % населення нашої країни, тобто кожен 10-й її житель – інваліди. Екологічні катастрофи, війни, криміногенне становище, обтяжена спадковість, захворювання, травми, каліцтва, отримані на виробництві, у побуті, на транспорті, щорічно збільшують кількість інвалідів приблизно на 200 тисяч.

Як зазначає С. П. Євсєєв, із позицій сьогодення не створено узагальноючої теорії фізичної культури для цих осіб, у системі вищої професійної освіти немає спеціальності для підготовки кадрів, здатних здійснювати фізкультурно-оздоровчу та спортивну діяльність із цією категорією населення; не розроблено спортивну класифікацію для більшості видів спорту інвалідів; не вирішено низку наукових, методичних, правових, фінансових, матеріально-технічних проблем цієї важливої сфери діяльності [5, 51].

Через низку об'єктивних умов і суб'єктивних чинників інваліди опинились у сфері діяльності медицини, у якій порівняно недавно зародився самостійний напрям – реабілітація. В Енциклопедичному словнику медичних термінів вона визначається як “комплекс медичних, педагогічних і соціальних заходів, спрямованих на відновлення (або компенсацію) порушених функцій організму, також соціальних функцій і працездатності хворих і інвалідів”. Як видно з визначення, у поняття “реабілітація” входять функціональне відновлення або компенсація того, що не можна відновити, пристосування до повсякденного життя і залучення до трудового процесу хворого або інваліда. Відповідно, розрізняють три основні види реабілітації: медичну, соціальну (побутову) та професійну (трудова).

М. М. Башкірова вважає, що основна мета залучення інвалідів до регулярних занять фізичною культурою й спортом – відновити втрачений контакт із навколишнім світом, створити необхідні умови для возз'єднання із суспільством, участі в суспільно корисній праці та реабілітації свого здоров'я [2, 26].

Крім того, фізична культура й спорт допомагають психічному та фізичному вдосконаленню цієї категорії населення, сприяючи їх соціальній інтеграції й фізичній реабілітації.

Таким чином, усе це приводить до необхідності розробки комплексних програм із соціального захисту цієї категорії населення, обґрунтування нових галузей загальнолюдських знань, відкриття нових навчальних дисциплін, напрямів і спеціальностей підготовки викладачів із фізичної культури.

Як пише Г. Н. Сериков, соціальною цінністю є, передусім, і міцне здоров'я, і високий рівень освіченості підростаючого покоління. Тому можливості досягнення певних результатів потрібно розглядати в діалектичній єдності. Забезпечення такої єдності вимагає прийняття спеціальних заходів у освітніх процесах, щоб зберегти здоров'я молоді без зниження якості їхньої освіченості [6, 125–127].

Таким чином, здоров'язбереження підростаючого покоління необхідно розуміти як єдність педагогічних заходів, спрямованих на покращення здоров'я студентської молоді, а також підвищення якості їхньої освіченості. Іншими словами, здоров'язбереження студентської молоді в освітніх процесах передбачає вирішення завдань з урахуванням стану здоров'я та з метою його збереження, а за можливості – і зміцнення [6, 25].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, можемо зробити висновок, що наукова значущість проблеми підготовки майбутнього викладача з адаптивного фізичного виховання є перспективною щодо подальших досліджень і полягає у:

- створенні методології комплексної адаптації різних категорій інвалідів і осіб з обмеженими функціональними можливостями за допомогою фізичних вправ;

- розробці професійно-освітньої програми, яка є новою галуззю знань, що синтезує знання з теорії й методики фізичної культури, гуманістичної психології, дефектології, медицини, патології, протезування;
- виявленні потреби в природній руховій активності та визначенні адекватних форм, засобів і методів фізичної рекреації і їхніх впливів на організм інвалідів різних категорій;
- розробці програм фізичної рекреації для інвалідів різних категорій і віку для занять удома, в умовах спеціальних освітніх та медичних установ;
- використанні різних форм фізичної рекреації в оздоровчих цілях інвалідами різних категорій.

Практична значущість спеціалізації з адаптивного фізичного виховання визначається діапазоном можливостей професійної діяльності випускника. Його педагогічна діяльність може здійснюватися з інвалідами:

- у сфері фізичного виховання, фізичної рекреації, оздоровчого й елітного спорту, фізичної реабілітації;
- із людьми будь-якого віку, різних груп і категорій інвалідності: із певними вадами слуху, зору, інтелекту, опорно-рухового апарату, внутрішніх органів;
- у різних ланках фізкультурного руху інвалідів: у дошкільних установах, спеціальних школах-інтернатах, лікувальних установах, спортивних клубах, збірних командах із видів спорту.

Література

1. Агаджанян Н. А. Экология, здоровье, спорт / Н. А. Агаджанян, Ю. А. Полатайко. – Ивано-Франковск ; Москва : Плай, 2002.
2. Башкирова М. М. Физическая активность и спорт среди инвалидов: реальность и перспективы / М. М. Башкирова // Спорт для всех. – 1999. – № 1–2. – С. 26–28.
3. http://psi.webzonexu/st/0282_00.htm
4. Заключні зауваження та рекомендація конвенційних органів ООН щодо доповідей України в сфері дотримання прав людини : зб. док. / ред. Н. І. Карпачова. – К. : К.І.С., 2004. – 448 с.
5. Евсеев С. П., Адаптивная физическая культура в системе высшего профессионального образования / Евсеев С. П., Шапкова Л. В., Федорова Т. В. // Теория и практика физ. культуры. – 1996. – № 5. – С. 51–54.
6. Сериков Г. Н. Самообразование: совершенствование подготовки студентов / Сериков Г. Н. – Иркутск : Изд-во Иркутского ун-та, 1991. – 232 с.
7. Шапкова Л. В. Характеристика субъекта педагогической деятельности в адаптивной физической культуре / Л. В. Шапкова // Адаптивная физ. культура. – 2002. – № 1. – С. 16–20.

Анотації

У статті визначаються головні чинники, які впливають на рівень підготовки майбутнього викладача, а також використання ним ефективних засобів адаптивної фізичної культури.

Ключові слова: адаптивна фізична культура; виховання; діяльність; активність; адаптація.

Роман Карпюк. Проблема готовності майбутнього викладача до використання засобів адаптивної фізичної культури в педагогічній теорії та практиці. В статті визначаються головні фактори, які впливають на рівень підготовки майбутнього викладача, а також використання ним ефективних засобів адаптивної фізичної культури.

Ключевые слова: адаптивная физическая культура; воспитание; деятельность; активность; адаптация.

Roman Karpiuk. The problem of future teacher's readiness to use adaptive physical training in pedagogics theory and practice. The main factors influencing the future teacher's readiness level are investigated in the article and his/her use of effective means of adaptive physical training.

Key words: adaptive physical training, education, activities, activity, adaptation.